

De nacht heeft duizend ogen

'(...) de duisternis is een gericht, en de nacht een tweesnijdend zwaard'

Marsman, *De laatste nacht*

Aartsdonker, het donker waarin je geen hand voor ogen ziet. Oneindig zwart dat je zintuigen ontregelt, het soort duister dat bedriegt. Meer dan zwart om je heen, zonder onder boven voor of achter, naast of ver. Angstaanjagend diepdonker-donkerst waaruit zomaar, zonder waarschuwing, gevaren zich op je kunnen storten. Geluiden, geuren, niet meer te peilen. Alle veiligheidskleppen weg.

Zo donker kon het bij ons worden, helemaal achteraf, ver buiten de bebouwde kom op het platteland van Zundert. Laatste stop aan het einde van de wereld. Vooral in de winter. Inktzwart donker, duister nog aangezet door kou, zonder sterren of maanlicht. Waarom herinner ik me dat nog zo levendig bijna vijftig jaar later?

Waarschijnlijk vanwege die zaterdagavond februari 1965 – pikkedonker. Ik ben vier. Er is een bons op onze buitendeur. Vanuit het keukenraam kunnen we niet zien waar het geluid vandaan komt, wat het is. Nog een bons (geklop?). Mijn moeder doet de deur open, en met de deur valt zo in enen een gehavende dronken man binnen op de mat. Na even beweegt hij en kruipt verder. Zijn gezicht is nat, een bloedende kerf op zijn neus. De platte afgevalen pet houdt hij bevend in zijn hand. Mijn hart gaat tekeer als een razende. Mijn moeder heeft haar hand voor haar mond geslagen. Maar herpakt zich dan onmiddellijk. Het is Wim 'Van Pietjes' een vrijgezelleke, zoals de groep niet getrouwen wat denigrerend wordt aangeduid. Is in Zundert wezen drinken de hele avond, ladderzat op zijn fiets gekropen en toen zijn ouderlijke huis, in de bocht van de Eldertstraat, voorbij gereden en nu de weg kwijt.

Zijn zatte dikke tong reutelt: 'Kuddegullimijnnorheusbrenge.' En dan blijft hij plat op de vloer liggen en sleurt mijn laatste restje vertrouwen in de nacht met zich mee in zijn dronkemansslaap.

Dat was de eerste keer. En net daarna kwam mijn opa 'Kochgat' (de vader van mijn moeder) zomaar uit de zwarte nacht vallen. Ook hij bonsde op de deur. Geschrokken doen we open. Hij heeft schaafwonden op zijn gezicht en bloed op zijn handen. En ook hij is zijn pet kwijt.

'Tegen een hond of zoiets aangereden,' zegt hij. 'Ik had mijn licht niet aan.'

Zijn ogen spreken angst. Hij is verward, aangeslagen door de val.

'Een hond zo laat nog?'

'Of iets...weet het niet. Ik kan me alleen nog herinneren dat ik op de grond lag.'

Mijn moeder dept zijn verwondingen. Hij drinkt nog een kop koffie. 'Het gaat wel,' zegt hij met toch nog verschrikte ogen. 'Het gaat wel...' Hij staat op en loopt een beetje stram naar buiten, naar zijn

fiets. Trekt hoorbaar aan het wiel en stuur, stapt op en versmelt dan met het duister. Alleen de verre klanken van zijn schurende, gehavende fiets prikken nog klagerig door de zwarte nacht.

Was het een voorbode? Was dat de eerste keer dat hij het merkte? Een paar maanden later wordt bij hem een hersentumor vastgesteld. En nog weer wat later overlijdt hij eraan, nog net geen zestig jaar oud.

Toen was het niet leuk meer. Ik schrok me dood toen een man uit Sprundel rond een uur of negen 's avonds aanklopte om bij ons de weg te vragen. Zijn gezin zag nog te wachten in de auto. Niks aan de hand eigenlijk, maar het openen van die keukendeur naar de gapend zwarte nacht, spelde voor mij, nu zeven jaar oud, nog slechts onheil. Toen Zwarte Piet, later dat jaar (goed gespeeld door mijn tante Marlies) hard op de ruit bonsde en er ook nog met de roe tegen aan sloeg, kon ik daar niet om lachen. Helemaal niet. Huilend vluchtte ik naar boven toen ze de keukendeur open wilden doen. Ik was echt helemaal klaar met de donkere deur naar het holst van de nacht.

Het was het holst van de nacht zelf dat me er later weer bovenop hielp trouwens. Dat begon – om precies te zijn – op 29 januari 1974 om 2.00 's nachts. Ik word midden in die nacht wakker. Geen hand voor ogen te zien. Een bewolkte maanloze nacht. Er klinken stappen in het grind er is buiten gemompel. Mijn vader roept onder aan de trap mijn naam. 'Kom je?' Ergens tussen slaap en ontwaken, zweef ik in verwarring. 'Kom je?...'

Op de tast vind ik mijn weg naar beneden en kijk in de schemer van onze keuken naar buiten. Gestalten, schaduwen die voor het keukenraam langs glijden. Ze hebben gewaden aan, habijten, een monnikenpijpmuts op. Hun handen ineens geslagen, weggestopt in de brede mouwspijpen. 'De paters!'

'De paters zijn er,' zegt mijn moeder ter geruststelling. Maar ik ben al rustig. Het zijn Melchior, Rafaël en Gerard van het trappistenklooster Maria Toevlucht in Zundert. Ze komen minstens een keer per week bij ons over de vloer als ze in Zundert inkopen hebben gedaan. Wij zijn vaak op het trappistenklooster. Om er varkens te kopen, Godfried Bomans te zien (een knorrepot die me een paar keer wegjaagt bij de opnamen Bomans in Tripoli), voor van alles eigenlijk zolang het maar niet té religiegebonden is. En Rafaël, Melchior en Gerard, doen bij ons hetzelfde: ze komen vlees eten, lekker kletsen en, net als nu, live boksen kijken. Allemaal dingen die op het klooster zelf niet mogen. Om half drie 's nachts zitten we gezellig, met oplichtende spookgezichten in het donker voor de buis. We kijken een dikke anderhalf uur lang hoe Muhammad Ali en Joe Frazier elkaar tot pulp slaan in de Madison Square Garden in New York. Gezellig, bordje op schoot.

Eindelijk aangename verrassingen uit de nacht. Er komen er veel meer, zoals die nacht in juli 1976 waarin we met zijn allen vanuit de café's in de Katerstraat naar zwembad De Wildert in Zundert gaan. Daar om 12 uur in de geurige zomernacht kruipen we onder de prikkeldraad door en springen vervolgens bloot in het nog lauwwarme zwembad. Gevaarlijk in een maanloze nacht, maar reuzenlollig en er gebeurde niks. Nou ja niks, zo rond oktober blijkt dat Edith Bakker (toen 15) zwanger is. Een lamp of licht had veel ellende kunnen voorkomen. En we hadden in ieder geval geweten wie de vader was.

Geluiden uit de nacht werden almaar vertrouwder, zelfs hier zo achteraf in Klein-Zundert. En de diepe nacht werd meer en meer een kompaan. Eentje die steeds meer bracht en steeds minder nam. Eentje die ik goed leerde kennen toen ik studeerde, eentje die ik nu nauwelijks nog op zoek.

Mooi allemaal natuurlijk, maar in de Elderstraat in Klein-Zundert, waar mijn ouders woonden, bleef het ondertussen maar stikdonker tot ver in de jaren zeventig. Vooral in de winter een probleem. Glijpartijen en ongelukken, steeds gelukkig (nog) niets ernstigs. Maar je kon er natuurlijk op wachten dat het wel mis zou gaan. In 1976 schreef een aantal bewoners daarom, daar vanaf de rand van de wereld, naar hun gemeentebestuur. Of ze op hun bijna drie kilometerlange, vergeten, Eldertstraat, die pas vanaf 1962 verhard was, misschien een stuk of drie paar lantaarnpalen konden krijgen. Drie maar, want ze wilden niet overvragen. Toch waren ze niet gerust op het vinden van gehoor nadat ze eerder zelf bij hadden moeten lappen voor de aanleg van elektriciteitsleidingen in de straat en na de botte weigering van de gemeente om ook maar op enigerlei manier mee te denken over de aanleg van kabeltelevisie, die de rest van het dorp wel had gekregen. Tja, wat wil je. Met niet meer dan ongeveer dertig kiezers op dit dure, want verafgelegen, traject. Ze maakten zich geen illusies. Er volgde inderdaad een 'nee' op het verzoek, maar met een motivering die toch nog verraste. Er zouden, schreef de gemeente die eens had rondgevraagd, bewoners zijn die bezwaar hadden tegen de plaatsing van lantaarnpalen in de Eldertstraat. Wie dan? Nou, [Jan Pop en Trien](#). Twee oudjes van rond de 70, die, zowat bevroren in de tijd, woonden op een zelfvoorzienende boerderij. Eigen waterpomp en olielamp. 'Goed genoeg', vond de altijd grommende Jan. Ze hadden indertijd ook elektriciteit geweigerd. En natuurlijk ook niet meebetaald.

En dus duurde de duisternis voort. Gelukkig niet al te lang meer, want dan was er dat nachtelijke ongeluk geweest in de bocht van de Elderstraat en had de nieuwe wethouder toch maar besloten een paar van die palen te zetten om geen gedonder met de provincie en rijksoverheid te krijgen.

'En er was licht'. Zo gemakkelijk was dat ineens, na al die jaren. En op verzoek van de buurt werd één van de drie lantaarnpalen pal naast het huis van Jan en Trien gezet. Net goed.